

Identifying the Factors Affecting the Academic Motivation Students of Farhangian University and Presenting Structural Model

Hadi Barati^{1*}, Minoo Miri²

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Birjand, Birjand, Iran

2. Department of Psychology and counseling, Farhangian University, Tehran, Iran

(Received: December 2, 2020; Accepted: June 25, 2023)

Abstract

The purpose of this study was to identifying the factors affecting the academic motivation students of Farhangian University and to present structural model. The research method is a design mixed method sequential explanatory design consists of thematic analysis and survey research. The population of the qualitative part of the research was all the excellent students of Farhangian University in South Khorasan Province, that using purposive sampling method, 15 people selected as participants. The statistical population of the quantitative part of the study included all students of Farhangian University in the academic year of 2018-2019. Using stratified random sampling method, 311 people selected as the statistical sample. To collect the data were used a semi-structured interview and a researcher-made questionnaire. The validity of the measurement tool in the qualitative part was confirmed the coders' agreement method by MAXQDA software. The quantitative part through convergent and divergent validity. In addition, was evaluated the reliability of the researcher-made questionnaire based on three criteria: factor load coefficients, Cronbach's alpha (.86) and combined reliability (85.5) using PLS software. To test the research questions, the structural equation modeling method and were used PLS software. The results of the qualitative part of the research showed 27 basic themes, 8 organizing themes and 5 comprehensive themes. In addition; the results of the quantitative part of the research showed that educational (0.40) and environmental (0.36) dimensions have a more effective role in explaining the structural pattern of motivation students of Farhangian University. Overall, the five dimensions explain 0.95 of the changes in academic motivation students of Farhangian University. According to the results in order to improve, the academic motivation of students, in the first step, should be consider development of educational services and physical space.

Keywords: Academic motivation, Motivation, Students of Farhangian University.

---

* Corresponding Author, Email: h.barati@birjand.ac.ir

شناسایی عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان و ارائه مدل ساختاری آن

هادی براتی^{۱*}، مینو میری^۲

۱. استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

۲. گروه روان‌شناسی و مشاوره، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۱۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۴)

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف بررسی عوامل مؤثر بر انگیزش دانشجویان دانشگاه فرهنگیان و ارائه مدل ساختاری آن انجام شد. روش پژوهش، ترکیبی از نوع اکتشافی متوالی است که با استفاده از روش تحلیل مضمون و توصیفی - پیمایشی انجام شده است. مشارکت‌کنندگان بخش کیفی پژوهش، شامل کلیه دانشجویان ممتاز دانشگاه فرهنگیان استان خراسان جنوبی بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند ۱۵ نفر به‌عنوان مشارکت‌کننده انتخاب شدند. جامعه آماری پژوهش، شامل کلیه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی نسبتی ۳۱۱ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. روایی ابزار اندازه‌گیری در بخش کیفی با استفاده از روش توافق کدگذاران و نرم‌افزار MAXQDA و در بخش کمی، از طریق روایی همگرا و روایی واگرا با استفاده از نرم‌افزار PLS2 تأیید شد. پایایی پرسشنامه بر اساس سه معیار ضرایب بارهای عاملی، آلفای کرونباخ (۰/۸۶) و پایایی ترکیبی (۸۵/۵) بررسی شد. نتایج بخش کیفی پژوهش، بیانگر ۲۷ مضمون پایه، ۹ مضمون سازمان‌دهنده و ۵ مضمون فراگیر بود. همچنین، نتایج بخش کمی پژوهش نشان داد مدل ساختاری انگیزش دانشجویان دارای پنج بعد آموزشی، فردی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی بود که ابعاد آموزشی (۰/۴۰) و محیطی (۰/۳۶) نقش مؤثرتری در تبیین الگوی ساختاری انگیزش دانشجویان دارد. در مجموع، این ابعاد پنج‌گانه ۰/۹۵ از تغییرات انگیزش تحصیلی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان را تبیین می‌کنند. از این رو، پیشنهاد می‌شود به‌منظور بهبود وضعیت انگیزش تحصیلی دانشجویان باید در گام اول، توسعه خدمات آموزشی و فضای فیزیکی مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: انگیزش، انگیزش تحصیلی، دانشجویان دانشگاه فرهنگیان.

مقدمه

فرایند تربیت افرادی که در آینده نزدیک معلم می‌شوند، موضوعی است که در سراسر جهان به صورت عمیق مورد توجه قرار گرفته و در سیستم‌های آموزشی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که نوع فعالیت‌هایی که دانشجومعلم‌ان در طول دوران تحصیل انجام می‌دهند در آینده توسعه حرفه‌ای آنان تأثیر به‌سزایی دارد و یکی از عوامل مؤثر در انجام فعالیت‌های تحصیلی، انگیزش تحصیلی^۱ است (سروت و سلیک^۲، ۲۰۲۱). از این رو، انگیزش تحصیلی، یکی از ملزومات یادگیری محسوب می‌شود که در حفظ تداوم یادگیری به یادگیرنده کمک می‌کند (کردلو و بهرنگی، ۱۳۹۹). تعریف‌های مختلفی از انگیزش تحصیلی بیان شده که در یک تعریف، انگیزش تحصیلی به‌عنوان فرایندی درونی که فعالیت‌ها را تحریک می‌کند و با هدف دستیابی به دستاوردهای تحصیلی خاص تداوم می‌یابد، تعریف شده است. کلارک و شورتس^۳، ۲۰۱۰) و بر مفاهیمی از قبیل حضور در مدرسه، کاهش نرخ ترک تحصیل، انجام تکالیف و وظایف، تمرکز بر روی درس، روابط مثبت در مدرسه، تعامل دانشجویی، فرسودگی^۴ و پیشرفت تحصیلی^۵ تأثیرگذار است (سروت و همکاران، ۲۰۲۱).

نتایج بررسی‌ها، بیانگر این است که انگیزش به طور عام و انگیزش تحصیلی به طور خاص، نقشی مهمی در محیط‌ها و فرایندهای آموزشی دارد و انگیزش تحصیلی تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل و تعاملات پیچیده بین آنها است (روول و هنگ^۶، ۲۰۱۳). در پژوهش‌های مختلفی به تأثیر عواملی از قبیل: محیط یادگیری و تجارب یادگیری (جعفری پازوکی و عالمی^۷، ۲۰۲۰)، انگیزه ذاتی (لیو و هو^۸، ۲۰۱۸)، یادگیری مشارکتی (فرناندز - ریو^۹ و همکاران، ۲۰۱۷)، نظام‌های مدیریتی

1. Academic motivation
2. Servet & Celik
3. Clark & Schroth
4. Burnout
5. Academic achievement
6. Rowell & Hang
7. Jafari Pazoki & Alemi
8. Liu & Hou
9. Fernandez-Rio

دانشگاه و نقش استادان در خودمختاری دانشجویان (سانپرسرت^۱، ۲۰۱۰)؛ عوامل بین فردی از قبیل: تعامل استادان و دانشجو (شیوی^۲ و همکاران (۲۰۰۳)، حمایت استادان از استقلال دانشجویان در فرایندهای آموزشی و پژوهشی (سانپریزت، ۲۰۱۰)، حمایت معلمان یا استادان (رایان^۳، ۲۰۰۱)، ویژگی‌های شخصی دانش‌آموزان (سن، جنسیت و مسئولیت‌پذیری) ساختار کلاس درس (تکالیف آموزشی، نظام تنبیه و پاداش، شیوه‌های تدریس و رفتارهای معلم)، فرایندهای خودتنظیمی دانش‌آموزان (تنظیم شناخت، کنترل عواطف و رفتارهای مهارت‌های فراشناختی و دست‌کاری زمینه‌های اجتماعی) و فرایندهای انگیزشی (باورهای کنترلی، ارزش‌ها، آمال، انتظارات و هیجانات افراد) بر انگیزش تحصیلی اشاره شده است (ابیسی کارا و داوسون^۴، ۲۰۱۵). در این زمینه، بندورا و باسی^۵ (۲۰۰۴) با تبیین انگیزش تحصیلی در بستر شناختی و فرهنگی - اجتماعی، علاوه بر ویژگی‌های فردی و آموزشی به عوامل اجتماعی، بومی و موقعیتی در انگیزش تحصیلی اشاره کرده است. هاردری و لیوانان^۶ (۲۰۱۰) و وانگ و اکلز^۷ (۲۰۱۲) با نقد روند و خط سیر پژوهش‌ها در حوزه انگیزش تحصیلی بیان می‌کنند که در پژوهش‌های قبلی عمدتاً انگیزش تحصیلی با توجه به متغیرهای فردی و برخی از فعالیت‌های معلم تحلیل و تبیین شده است. در صورتی که محیط آموزشی، محیط اجتماعی، شرایط اقتصادی و ویژگی‌های فردی در شکل‌گیری و تداوم انگیزش تحصیلی نقش بسزایی دارند.

نتایج بررسی‌ها، نشان می‌دهد رویکردهای مختلفی از قبیل: رویکرد رفتاری، شناختی، انسان‌گرایانه، اجتماعی - فرهنگی و در نهایت، رویکرد ارزشی در ارتباط با انگیزش مطرح شده که انگیزش آدمی را به شیوه‌های متفاوتی تبیین می‌کنند. علی‌رغم تلاش‌های زیادی که در این زمینه انجام شده، یک رویکرد انگیزشی واحد که مورد توافق همه اندیشمندان باشد، وجود ندارد و این

1. Sanprasert
2. Shivy
3. Ryan
4. Abeysekera & Dawson
5. Bandura & Bussey
6. Hardré & Lieuanan
7. Wang & Eccles

بیان‌کننده پیچیدگی انگیزش در ابعاد مختلف است. وجه مشترک همه رویکردهای انگیزشی، این است که تقریباً همه رویکردهای انگیزشی متفق‌القول هستند که انگیزش در زندگی اجتماعی و تحصیلی افراد از اهمیت خاصی برخوردار است (ری و کیفل^۱، ۱۹۸۴). در این پژوهش، انگیزش تحصیلی بر مبنای نظریه خودتعیین‌گری^۲ دسی و رایان^۳ (۱۹۸۵) تعریف می‌شود. در این نظریه، برای تبیین رفتار و عملکرد دانش‌آموزان، بر منبع انگیزشی تأکید می‌شود (کسورکار^۴ و همکاران، ۲۰۱۳) و بیان می‌کند که تحلیل کامل فرایند انگیزش مستلزم تحلیل سه سازه انگیزش درونی^۵، انگیزش بیرونی^۶ و بی‌انگیزشی^۷ است (آریپاتامانیل، فریمن و کلینگر^۸، ۲۰۱۱). انگیزش درونی به انگیزه‌ای اشاره دارد که افراد را به صورت خودجوش و درونی به سمت انجام تکلیف خاصی به حرکت وامی‌دارد و انجام تکلیف به‌خودی‌خود و صرف‌نظر از پاداش‌های بیرونی برای فرد ارزشمند و رضایت‌بخش است (لینچ، لرنر و لونتال^۹، ۲۰۱۳)؛ انگیزش بیرونی نیز به انگیزه‌ای اشاره دارد که افراد را به دلیل پاداش‌ها و تقویت‌های بیرونی مجبور به انجام تکلیف می‌کند (دسی و رایان، ۲۰۱۳). همچنین، بی‌انگیزشی یا فاقد انگیزش بودن نیز اشاره به افرادی دارد که هیچ‌گونه انگیزه‌ای خشنودی و ارزشمندی درونی یا مشوق‌های بیرونی برای فعالیت‌های خود دریافت نمی‌کنند و در نتیجه، از انجام آن‌ها اجتناب می‌کنند (کلارک و شورس، ۲۰۱۰).

ضرورت انجام این پژوهش، ناشی از نتایج گزارش بازدیدهای میدانی هیئت نظارت دانشگاه بیرجند در اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۹۸ از مراکز و پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان استان خراسان جنوبی بود. نتایج گزارش رسمی اعلام‌شده بیان‌کننده این بود که دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان خراسان جنوبی از انگیزش تحصیلی لازم، برای انجام فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی برخوردار نیستند و به‌نوعی یک روح رخوت و بی‌حالی بر دانشجویان دانشگاه حاکم است. از این رو، با توجه به اینکه

1. Ray & Kiefl
2. Self-determination theory
3. Deci & Ryan
4. Kusurkar
5. Intrinsic motivation
6. Extrinsic motivation
7. Amotivation
8. Areepattamannil, Freeman & Klinger
9. Lynch, Lerner & Leventhal

نظام‌های آموزشی و به‌ویژه دانشگاه‌ها باید به‌منظور استفاده بهتر از منابع و ظرفیت‌های موجود و ارتقای کیفی فعالیت‌های خود به دنبال تقویت انگیزش تحصیلی دانشجویان باشند، این موضوع در قالب طرح پژوهشی مصوب و اجرا شد تا با شناسایی عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان، موضوع به نحو مطلوب مدیریت و برنامه‌ریزی شود تا از زیان‌های علمی، فرهنگی و اقتصادی ناشی از کاهش انگیزش تحصیلی دانشجویان بکاهد؛ بنابراین، سؤال اصلی پژوهش این است که «مهم‌ترین عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجو-معلمان دانشگاه فرهنگیان استان خراسان جنوبی کدام‌اند؟»

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر، ترکیبی از نوع اکتشافی متوالی است. در این روش، در گام اول، داده‌های بخش کیفی پژوهش با استفاده از روش تحلیل مضمون تحلیل شد. در ادامه، بر اساس نتایج تجزیه و تحلیل بخش کیفی، پرسشنامه محقق‌ساخته تنظیم شد و داده‌های بخش کمی پژوهش، به روش پیمایشی جمع‌آوری و تحلیل شد.

جامعه پژوهش، دارای دو بخش بود. بخش اول؛ شامل ۶۰ نفر از دانشجویان ممتاز دانشگاه فرهنگیان استان خراسان جنوبی (کیفی) بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و قاعده حد اشباع، ۱۵ نفر از دانشجویان ممتاز به‌عنوان مشارکت‌کننده در این پژوهش حضور داشتند. جامعه آماری بخش کمی پژوهش، شامل کلیه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان (۱۶۰۰ نفر) در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ بود. به‌منظور انتخاب نمونه متناسب، ابتدا جامعه آماری به دو گروه پسر و دختر تقسیم شد و از آنجا که هدف این بود تا تناسب بین جامعه و نمونه آماری حفظ شود بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی نسبتی و فرمول حجم نمونه کوکران ۳۱۱ نفر (۱۳۵ پسر و ۱۷۶ دختر) به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها، در ابتدا با تهیه فهرستی از دانشجویان ممتاز دانشگاه، مصاحبه نیمه‌سازمان‌یافته با یکی از دانشجویان ممتاز شروع شد. داده‌ها به‌صورت صوتی و در برخی موارد هم داده‌ها از طریق یادداشت‌برداری ثبت و ضبط شد. پس از انجام هر مصاحبه، داده‌ها در قالب

فایل ورد^۱ وارد نرم افزار MAXQDA شد. فرایند مصاحبه تا حد اشباع ادامه پیدا کرد (۱۵ نفر) و عمل کدگذاری به همین طریق، برای تمام مصاحبه‌های انجام شده، صورت گرفت. در ادامه بر اساس مدل Strauss & Corbin داده‌ها تحلیل شد و پس از بررسی‌های مجدد، مقوله‌ها در قالب ۲۷ کدباز، ۹ کد محوری و ۵ کد گزینشی طبقه‌بندی شد. در ادامه بر اساس نتایج بخش کیفی پژوهش، پرسشنامه محقق‌ساخته انگیزش تحصیلی دانشجویان در قالب ۵ مؤلفه (آموزشی، فردی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی) و ۲۶ گویه تنظیم شد و داده‌های بخش کمی پژوهش جمع‌آوری شد. برای اطمینان از روایی ابزارهای اندازه‌گیری در بخش کیفی از روش توافق کدگذاران استفاده شد که این مقدار (۰/۸۳) گزارش شد. نظر به اینکه این مقدار از ۶۰ درصد (پلاس و کوال^۲، ۱۹۹۶) بیشتر است، روایی ابزار اندازه‌گیری تأیید و تصدیق شد. در بخش کمی برای تحلیل داده‌ها و همچنین، محاسبه روایی ابزار اندازه‌گیری از نرم‌افزار Smart PLS2 استفاده شد و روایی همگرا و روایی واگرا و همچنین، پایایی ابزارهای اندازه‌گیری بر اساس سه معیار آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی^۳ و ضرایب بارهای عاملی بررسی شد که نتایج مربوط به دو معیار اول پایایی در جدول ۱ گزارش شده و بیان‌کننده این است که ابزارهای اندازه‌گیری از پایایی لازم برخوردار است.

جدول ۱. معیارهای پایایی ابعاد انگیزش تحصیلی

متغیرهای مکنون	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ
اقتصادی	۰/۵۱	۰/۷۹	۰/۷۵
آموزشی	۰/۴۴	۰/۸۹	۰/۸۶
فردی	۰/۷۶	۰/۸۷	۰/۷۱
محیطی	۰/۶۳	۰/۹۱	۰/۸۸
اجتماعی - فرهنگی	۰/۵۵	۰/۸۳	۰/۷۲

1. Word
2. Plas & Kvale
3. Composite Reliability

در این پژوهش، برای ارزیابی روایی همگرا از معیار AVE (میانگین واریانس استخراج شده)^۱ استفاده شد (هالند^۲، ۱۹۹۹) که نتایج در جدول ۱ گزارش شده است. طبق اطلاعات جدول ۱ و با توجه به اینکه تمامی مقادیر AVE مربوط به سازه‌ها، از ۰٫۵۰ بیشتر است و مؤید روایی همگرای مناسب است. همچنین، روایی واگرایی پرسشنامه‌ها از روش فورنل و لارکر^۳ (۱۹۸۱) بررسی شد و میزان تفاوت بین شاخص‌های یک سازه با شاخص‌های دیگر از طریق مقایسه جذر AVE هر سازه با مقادیر ضرایب همبستگی بین سازه‌ها محاسبه شد که نتایج در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲. ماتریس مقایسه جذر AVE و ضرایب همبستگی سازه‌ها (روایی واگرا)

مؤلفه‌ها	اقتصادی	آموزشی	فردی	محیطی	اجتماعی
اقتصادی	۰٫۷۱				
آموزشی	۰٫۵۳	۰٫۶۶			
فردی	۰٫۲۷	۰٫۴۳	۰٫۵۷		
محیطی	۰٫۶۸	۰٫۶۸	۰٫۳۱	۰٫۸۲	
اجتماعی - فرهنگی	۰٫۶۱	۰٫۵۶	۰٫۲۶	۰٫۷۳	۰٫۷۸

بر اساس اطلاعات جدول ۲ از آنجا که مقدار جذر AVE متغیرهای مکنون در پژوهش حاضر در خانه‌های موجود در قطر اصلی ماتریس قرار گرفته‌اند، از مقدار همبستگی میان آن‌ها که در خانه‌های راست قطر اصلی قرار دارند، بیشتر است، می‌توان گفت که روایی واگرایی مدل مطلوب است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های بخش توصیفی پژوهش، بیان‌کننده این است که ۴۹٫۸ درصد از نمونه آماری پژوهش در رشته آموزش ابتدایی، ۱۲٫۲ درصد در رشته آموزش تاریخ، ۱۴٫۵ درصد در رشته آموزش جغرافیا، ۱۸ درصد از در رشته آموزش مطالعات اجتماعی، و ۵٫۵ درصد در سایر رشته‌ها مشغول به تحصیل

1. Average Variance Extracted
2. Hulland
3. Fornell & Larcker

بودند. همچنین، یافته‌های پژوهش برحسب جنسیت حاکی از آن بود که ۴۳/۴ درصد پاسخ‌دهندگان را پسران و ۵۶/۶ درصد پاسخگویان را دختران تشکیل می‌دهند.

در بخش آمار استنباطی نتایج مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته طی چند مرحله کدگذاری منجر به شناسایی ۷۰ مضمون پایه تکراری شد که در نهایت، بعد از ادغام مضامین تکراری ۲۷ مضمون پایه استخراج شد. در گام دوم، مضامین پایه شناسایی شده در قالب ۸ مفهوم سازمان‌دهنده دسته‌بندی شدند. پس از بررسی مجدد تمام مضامین پایه و سازمان‌دهنده در قالب ۵ کد گرینشی با عنوان (آموزشی، فردی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی) طبقه‌بندی شد که نتایج در جدول ۳ گزارش شده است:

جدول ۳. کدهای استخراج‌شده از مصاحبه‌ها

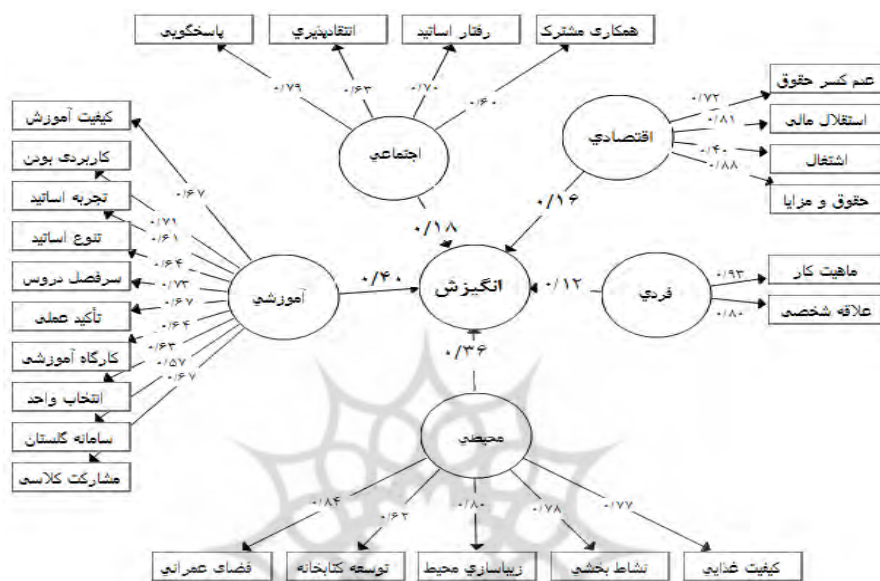
کدهای انتخابی	کدهای سازمان‌دهنده	کدهای باز
عوامل آموزشی	آموزش و برنامه درسی	ارتقای کیفیت آموزش
		برگزاری کارگاه‌های آموزشی
		به‌روز کردن سرفصل دروس
		کارپردی بودن دروس
		توسعه تجهیزات آموزشی
	فناوری	بهبودبخشی سیستم گلستان
		انتخاب واحد توسط شخص دانشجو
		تأکید بر بعد عملی دروس
		تجربیات اساتید
		تنوع اساتید
عوامل فردی	روان‌شناختی	دوست داشتن کارکردن با بچه‌ها
		علاقه شخصی
	همکاری بین مراکز	ایجاد زمینه همکاری مشترک
		برگزاری کارگاه‌های آموزشی مشترک
عوامل اجتماعی - فرهنگی	مدیریتی	رسیدگی به انتقادات دانشجویان
		پاسخگویی
	رفتار اساتید	رفتار و گفتار اساتید
		حسن معاشرت

کدهای انتخابی	کدهای سازمان‌دهنده	کدهای باز
عوامل اقتصادی	مادی	استقلال مالی
		اشتغال
		حقوق و مزایا
		عدم کسر حقوق
عوامل محیطی	صنفی - دانشجویی	توسعه فضای عمرانی دانشگاه
		بهبود کیفیت غذایی
		نشاطبخشی و توسعه فضای سبز
		توسعه کتابخانه

همان‌گونه که از اطلاعات جدول (۳) قابل استنباط است مدل کیفی انگیزش تحصیلی دانشجویان دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان دارای ۵ بعد آموزشی، فردی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی و ۹ مؤلفه فناوری، استاد، روان‌شناختی، همکاری بین مراکز، مدیریتی، رفتار اساتید، مادی و صنفی - دانشجویی) و ۲۷ شاخص است. نتایج بیان‌کننده آن است که در بعد آموزشی مؤلفه‌های ارتقای کیفیت آموزش، برگزاری کارگاه‌های آموزشی، به‌روزرکردن سرفصل دروس، کاربردی بودن دروس، توسعه تجهیزات آموزشی، بهبودبخشی سامانه گلستان، انتخاب واحد توسط شخص دانشجو، تأکید بر بعد عملی دروس، تجربیات اساتید، تنوع اساتید و مشارکت کلاسی؛ در بعد اقتصادی مؤلفه‌های استقلال مالی، اشتغال، حقوق و مزایا و عدم کسر حقوق به‌خاطر مسائل رفاهی؛ در بعد اجتماعی - فرهنگی مؤلفه‌های ایجاد زمینه همکاری مشترک بین پردیس‌ها، رسیدگی به انتقادات دانشجویان، پاسخگویی و رفتار و گفتار اساتید و در بعد محیطی، مؤلفه‌های توسعه فضای عمرانی دانشگاه، کیفیت غذایی، زیباسازی محیط توسعه فضای سبز، توسعه کتابخانه و نشاطبخشی به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان معلمان دانشگاه فرهنگیان محسوب می‌شوند.

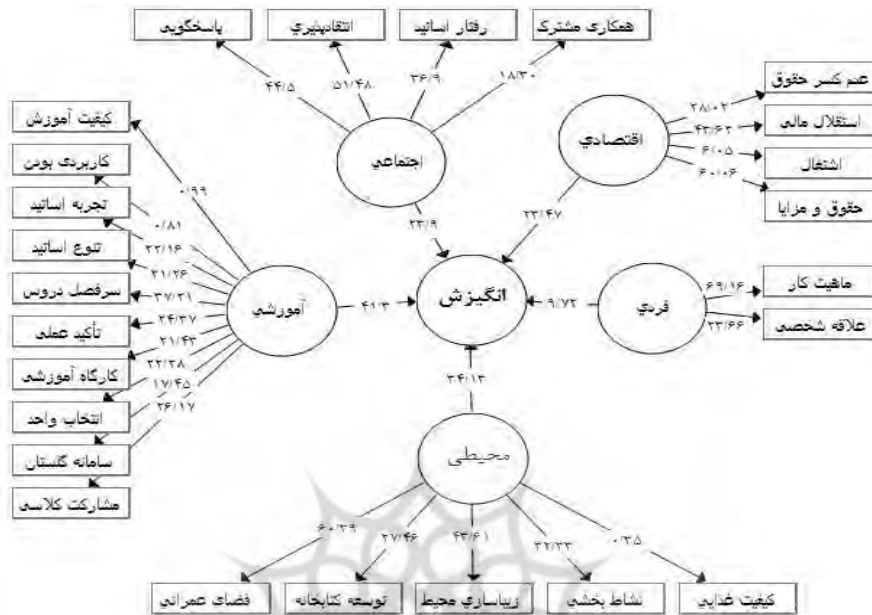
در ادامه به‌منظور، پاسخ به این سؤال پژوهشی که: عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان معلمان دانشگاه فرهنگیان چیست؟ از نرم‌افزار Smart PLS2 استفاده شد. در این نرم‌افزار برای پاسخ به سؤال‌های پژوهش، باید ضرایب استاندارد شده بار عاملی مربوط به مسیر و همچنین، ضرایب

معناداری Z (مقادیر t-values) هر یک از متغیرهای پژوهش بررسی شود که خروجی نرم افزار در قالب شکل های ۱ و ۲ ارائه شده است.

شکل ۱. ضرایب استاندارد عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان

شکل ۱ بیان کننده ضرایب استاندارد عوامل آموزشی، فردی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی مدل انگیزش تحصیلی است. ضرایب مسیر ارائه شده بیان کننده این است که عوامل آموزشی ۰/۴۰؛ عوامل فردی ۰/۱۱؛ عوامل اجتماعی - فرهنگی ۰/۱۸ و عوامل اقتصادی ۰/۱۶ و عوامل محیطی ۰/۳۶ از تغییرات انگیزش تحصیلی را تبیین می کنند. همچنین، در بین شاخص های عوامل آموزشی، شاخص به روز کردن سرفصل دروس دارای بیشترین بار عاملی ۰/۷۳ و شاخص مسائل مربوط به سامانه گلستان دارای کمترین بار عاملی ۰/۵۷ است. در بین شاخص های عوامل فردی، شاخص ماهیت حرفه معلمی ۰/۹۳؛ در بین شاخص های عوامل اجتماعی - فرهنگی، شاخص انتقادپذیری مدیران و مسئولان دانشگاه ۰/۷۹؛ در بین شاخص های عوامل اقتصادی، شاخص مربوط به حقوق و مزایای شغلی ۰/۸۸ و در بین شاخص های عوامل محیطی، شاخص توسعه فضای عمرانی ۰/۸۴ دارای بیشترین بار عاملی بود و بیشترین نقش را در تبیین عامل دارد.

شکل ۲. ضرایب معناداری (مقادیر t-values) عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی

بر اساس شکل ۲ ضرایب معناداری Z مسیر عوامل آموزشی به انگیزش تحصیلی ۰/۴۱۳؛ مسیر عوامل فردی به انگیزش تحصیلی ۰/۰۹۷۲؛ مسیر عوامل اجتماعی - فرهنگی به انگیزش تحصیلی ۰/۲۳۹؛ مسیر عوامل اقتصادی به انگیزش تحصیلی ۰/۲۳۴۷؛ مسیر عوامل محیطی به انگیزش تحصیلی ۰/۳۴۱۳ گزارش شده که نشان از معنادار بودن رابطه در سطح معناداری ۰/۰۱ است که نتایج ضرایب معناداری در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول (۴) نتایج آزمون سؤال‌های پژوهش

فرضیه‌ها	ضرایب استاندارد	t value	نتیجه آزمون
عوامل آموزشی ← انگیزش تحصیلی	۰/۴۰	۴۱/۳۰	تأیید
عوامل فردی ← انگیزش تحصیلی	۰/۱۱	۹/۷۲	تأیید
عوامل اجتماعی - فرهنگی ← انگیزش تحصیلی	۰/۱۸	۲۳/۹	تأیید
عوامل اقتصادی ← انگیزش تحصیلی	۰/۱۶	۲۳/۴۷	تأیید
عوامل محیطی ← انگیزش تحصیلی	۰/۳۶	۳۴/۱۳	تأیید

طبق داده‌های جدول ۴ ضریب اثر مستقیم عوامل آموزشی بر انگیزش تحصیلی ۰/۴۰؛ ضریب اثر مستقیم عوامل فردی بر انگیزش تحصیلی ۰/۰۷؛ ضریب اثر مستقیم عوامل اجتماعی - فرهنگی بر انگیزش تحصیلی ۰/۱۸؛ ضریب اثر مستقیم عوامل اقتصادی بر انگیزش تحصیلی ۰/۱۶ و ضریب اثر مستقیم عوامل محیطی بر انگیزش تحصیلی ۰/۳۶ گزارش شده، که در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

جدول ۵. خلاصه شاخص‌های برازش مدل ساختاری و مدل کلی پژوهش

مقدار شاخص‌های برازش			مقدار در مدل	شاخص‌های برازش	
حد مجاز				متغیر مکنون	معیار Q ²
۰/۳۵	۰/۱۵	۰/۰۲	۰/۴۱***	انگیزش تحصیلی	R ²
زیاد ***	متوسط *	ضعیف *			
۰/۳۵	۰/۱۵	۰/۰۲	۰/۹۵***	Redundancy	F ²
زیاد ***	متوسط **	ضعیف *			
معیار خاصی گزارش نشده			۰/۱۷	معیار GOF	
قابل قبول					
۰/۳۵	۰/۱۵	۰/۰۲	۰/۳۷***		
زیاد ***	متوسط **	ضعیف *			
۰/۳۶***	۰/۲۵	۰/۰۱	۰/۹۵***		

طبق اطلاعات مندرج در جدول ۵، مقدار R² نشان می‌دهد ۰/۹۵ درصد از تغییرات متغیر انگیزش تحصیلی دانشجویان توسط ۵ مؤلفه آموزشی، فردی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی تبیین می‌شود که این موضوع نشانه قوی بودن تأثیر بسیار قوی مؤلفه‌ها است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان و

ارائه مدل ساختاری آن انجام شد. نتایج بخش کیفی پژوهش، بیان‌کننده ۵ بعد آموزشی، فردی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی و ۹ مؤلفه فناوری، استاد، روان‌شناختی، همکاری بین مراکز، مدیریتی، رفتار اساتید، مادی و صنفی - دانشجویی و ۲۷ شاخص بود. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌های کمی پژوهش، نتایج بخش کیفی را تأیید و تصدیق کرده و بیان‌کننده این است که ابعاد آموزشی، فردی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی به‌عنوان پنج عامل زیربنایی انگیزش تحصیلی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان خراسان جنوبی محسوب می‌شود. در بین ابعاد پنج‌گانه انگیزش تحصیلی، ابعاد آموزشی و محیطی نقش مؤثرتری در تبیین انگیزش تحصیلی دانشجومعلمان دارد. در راستای بعد آموزشی نتایج نشان داد که یک خلاً آموزشی وجود دارد و دانشجویان نسبت به آنچه که در کلاس بیان می‌شود و همچنین، نسبت به سرفصل تعریف شده احساس بیگانگی می‌کنند و بر این باور هستند که نیازهای علمی دانشجویان چیزی متفاوت و فراتر از آنچه که در دانشگاه بیان می‌شود، است. به عبارتی، نوع دیدگاه دانشجویان به کلاس‌های آموزشی چندان مثبت نیست و آن را به‌عنوان فرصتی برای رشد و توسعه حرفه‌ای آینده تلقی نمی‌کنند. همچنین، ساختارهای آموزشی و برنامه درسی در دانشگاه فرهنگیان از کیفیت لازم برخوردار نبوده و گهگاه مشکلات مربوط به سامانه آموزش دانشگاه (سامانه گلستان) دانشجومعلمان را کلافه کرده است. زیرساخت‌های لازم سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در دانشگاه چندان رضایت‌بخش نبوده و اصطلاحی تحت عنوان «اجبار واحد» تا «انتخاب واحد» در بین دانشجویان مصطلح است که مرسوم بودن این موضوع در دانشگاه و عدم ارائه درس واحد با اساتید متنوع و در نتیجه، تکراری شدن فرایندهای کلاسی، حداقل انگیزش تحصیلی موجود را از دانشجویان گرفته است. این یافته پژوهشی با نتایج پژوهش رومانی، عالی‌پور و فرخی (۱۳۹۸) که به نقش سیاست‌های دانشگاه فرهنگیان در انگیزش تحصیلی اشاره کرده؛ نتایج پژوهش فرناندز - ریو و همکاران (۲۰۱۷) که به نقش یادگیری مشارکتی به‌عنوان یک عامل انگیزشی اشاره کرده‌اند؛ نتایج پژوهش سانپرسرت (۲۰۱۰) که به نقش سبک‌های مدیریتی و نقش استادان در خودمختاری دانشجویان اشاره کرده‌اند؛ نتایج پژوهش شیوی و همکاران (۲۰۰۳)، رایان (۲۰۰۱) و سانپریزت (۲۰۱۰) که به نقش عوامل ارتباط بین فردی پرداخته و به نقش

تعامل و حمایت استادان و دانشجو در انگیزش تحصیلی اشاره کرده‌اند و همچنین، نتایج پژوهش ابیسی کارا و داوسون (۲۰۱۵) که به نقش تکالیف آموزشی، شیوه‌های تدریس و رفتارهای معلم پرداخته‌اند، همسو است.

در ارتباط با بعد محیطی نتایج نشان داد که ساختار فیزیکی دانشگاه فرهنگیان استان خراسان جنوبی نتوانسته با معیارهای ذهنی دانشجویان از دانشگاه تطابق پیدا کند. نتایج، بیان کرد بسیاری از دانشجویان ساختارهای فیزیکی موجود را به مراتب ضعیف‌تر از مدارس متوسطه‌ای که در آن تحصیل کرده، ارزیابی می‌کنند و بر این باور هستند که ساختار فیزیکی دانشگاه در عمل القاکننده جو دانشگاه و دانشجویی نیست و دانشجویان از این نظر رنج می‌برند. در زمینه بعد فردی نتایج نشان داد که دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان انگیزش چندانی به تحصیل در دانشگاه فرهنگیان ندارند و ضرورت‌های عاجل اجتماعی و اقتصادی آنان را در این سمت هدایت کرده و دانشجویان دانشگاه فرهنگیان بیشتر تحت تأثیر انگیزش بیرونی تا درونی قرار دارند. این یافته‌های پژوهشی با نتایج پژوهش‌های رومانی، عالی‌پور و فرخی (۱۳۹۸)؛ حیدری و همکاران (۱۳۹۴)؛ جعفری پازوکی و عالمی (۲۰۲۰)؛ هاردری و لیوانان (۲۰۱۰)؛ وانگ و اکلس (۲۰۱۲) که نقش محیط‌های آموزشی، اجتماعی و شرایط اقتصادی را در انگیزش تحصیلی بررسی کرده‌اند، همسو بوده و نتایج این پژوهش‌ها را تأیید و تصدیق کرده است.

در بعد اجتماعی - فرهنگی نتایج نشان داد که عرصه فعالیت‌های تفکیک جنسیتی اجتماعی - فرهنگی در دانشگاه بسیار محدود است و بسیاری از فعالیت‌هایی که در سطح اجتماع پذیرفته شده است در سطح دانشگاه توجه چندانی به آن نمی‌شود. در عمل، فعالیت‌های اجتماعی - فرهنگی در حد انجمن‌ها خلاصه شده که آن هم از حمایت مناسبی برخوردار نمی‌باشد. همچنین، در راستای طرح تفکیک جنسیتی و جداکردن پردیس‌های دختران و پسران بیان شد که گرچه این طرح، نقاط قوت خاص خودش را دارد، ولی تأثیر بسزایی در کاهش انگیزش تحصیلی و سایر رفتارهای دانشجویی داشته است. بسیاری از دانشجویان اذعان داشتند که اگر کلاس‌ها به صورت مختلط بود قطعاً انگیزش تحصیلی آنان متفاوت بود. این یافته پژوهشی با نتایج پژوهش رومانی، عالی‌پور و فرخی (۱۳۹۸)، و بندورا و باسی (۲۰۰۴) که بیان می‌کنند علاوه بر ویژگی‌های فردی و آموزشی،

بسترهای شناختی و فرهنگی - اجتماعی در انگیزش تحصیلی مؤثر است و همچنین، نتایج پژوهش‌های هاردری و لیوانان (۲۰۱۰)، و وانگ و اکلز (۲۰۱۲) که بیان می‌کنند محیط‌های آموزشی، اجتماعی و شرایط اقتصادی در شکل‌گیری و تداوم انگیزش تحصیلی نقش بسزایی دارد، همسو بوده و نتایج این پژوهش‌ها را تأیید و تصدیق کرده است.

هر پژوهش، محدودیت‌های خاص خودش را دارد. در پژوهش حاضر، به دلیل محدودیت‌های مالی و زمانی پژوهش به‌ناچار در سطح پردیس‌ها و مراکز دانشگاه فرهنگیان استان خراسان جنوبی انجام شده است. از این رو، باتوجه به تنوع و گستردگی پردیس‌ها و مراکز دانشگاه فرهنگیان در سطح کشور و همچنین، محدودبودن جامعه آماری، در تعمیم نتایج به نمونه‌های دیگر باید محتاط بود. هرچند که در این پژوهش، رابطه میان متغیرهای مختلف به شکل هم‌زمان بررسی شده اما نتیجه‌گیری علت و معلولی باید با احتیاط لازم انجام شود. به طور کلی، باتوجه به محدودیت‌های یادشده، بر اساس نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود که:

- مدیران آموزشی دانشگاه فرهنگیان باید اقدامی اصولی انجام داده در برنامه‌های درسی تجدید نظر کرده و برنامه‌های درسی را در جهت عملی‌هدایت نموده و از بیان صرف مطالب نظری پرهیز شود. همچنین، با جذب اساتید متعدد و متنوع زمینه‌ای را برای انتخاب واحد دانشجویان فراهم کرده تا دانشجویان بر اساس ادراک و منطقی که از اساتید دارند اقدام به انتخاب واحد کنند.

- برنامه‌ریزی برای انجام فعالیت‌های عمرانی یافته به‌منظور توسعه ساختار فیزیکی و عمرانی دانشگاه برای ارائه خدمات متنوع و باکیفیت تا از این طریق بتوان جو روان‌شناختی را تغییر داد تا دانشجویان دانشگاه را در قالب یک دانشگاه نه یک مدرسه ببینند.

- نتایج نشان داد انگیزش تحصیلی دانشجویان بیشتر تحت تأثیر انگیزش بیرونی تا درونی قرار دارند. از این رو، بررسی راهکارهای قانونی و داخلی در خصوص عدم کسر حقوق در قبال ارائه خدمات رفاهی می‌تواند تا حد بسیار زیادی کارساز باشد.

- پیشنهاد می‌شود که جذب و گزینش دانشجو از آزمودن‌های روان‌شناسی و مصاحبه‌های عمیق استفاده کرده، و علاقه به شغل شریف معلمی به‌عنوان یکی از شاخص‌های کلیدی قلمداد شود؛ زیرا

تا زمانی که دانش و نگرش مثبتی نسبت به این حرفه وجود نداشته باشد، رفتارها هم در جهت درست هدایت نخواهد شد. همچنین، در این زمینه پیشنهاد می‌شود با برگزاری دوره‌های توانمندسازی شغلی و حرفه‌ای، ارتقای سطح آموزش حرفه‌ای و آموزش تفکر و نگرش مثبت، باور دانشجویان را نسبت به حرفه معلمی تقویت کرده تا در نتیجه، خودارزیابی‌های محوری آنان تغییر یابد و در نهایت، به نوعی نگرش و علاقه مثبت در آنان شکل گیرد.

- برنامه‌ریزی برای ایجاد زمینه همکاری مشترک بین پردیس‌ها، رسیدگی به انتقادات دانشجویان، پاسخگویی، رفتار و گفتار اساتید و شادتر کردن محیط دانشگاه.

منابع

- حیدری، علیرضا، عسگری، پرویز، ساعدی، سارا، و مشاک، رؤیا (۱۳۹۴). رابطه انگیزش تحصیلی و انگیزه پیشرفت با محیط آموزشی دانشجویان دختر. زن و فرهنگ، ۶(۲۴)، ۹۵-۱۰۷.
- رومانی، سعید، عالی‌پور، کبری، و فرخی، صدیقه (۱۳۹۸). شناسایی عوامل بی‌انگیزگی تحصیلی دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان: رویکرد پدیدارشناسی. راهبردهای آموزش در علوم پزشکی (راهبردهای آموزشی)، ۱۲(۱)، ۴۵-۵۷.
- کردلو، عطیه، و بهرنگی، محمدرضا (۱۳۹۹). تأثیر داربست فکری بر مدیریت آموزشی در استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی بر انگیزش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی در دوره‌های علوم دانش‌آموزان دختر کلاس پنجم ابتدایی. چشم‌انداز مدیریت و آموزش، ۲(۱)، ۱۹-۳۳.
- Abeysekera, L., & Dawson, P. (2015). Motivation and cognitive load in the flipped classroom: Definition, rationale and a call for research. *Higher Education Research & Development*, 34(1), 1-14.
- Areepattamannil, S., Freeman, J. G., & Klinger, D. A. (2011). Influence of motivation, self-beliefs, and instructional practices on science achievement of adolescents in Canada. *Social Psychology of Education*, 14(2), 233-259.
- Bandura, A., & Bussey, K. (2004). On broadening the cognitive, motivational and sociostructurally scope of theorizing about gender development and functioning: comment on Martin. *Psychological Bulletin*, 130(5), 691-701.
- Clark, M. H., & Schroth, C. A. (2010). Examining relationships between academic motivation and personality among college students. *Learning and Individual Differences*, 20(1), 19-24.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2012). Motivation, personality, and development within embedded social contexts: An overview of self-determination theory. (pp. 85-107). *Oxford, UK: Oxford University Press*.
- Fernandez-Rio, J., Sanz, N., Fernandez-Cando, J., & Santos, L. (2017). Impact of a sustained cooperative learning intervention on student motivation. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 22(1), 89-105.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Hardré, P. L., & Lieuanan, B. (2010). Motivational Characteristics of Native and Non-Native Students in Rural Public High Schools. *American Indian Education*, 41-65.
- Hulland, J. (1999). Use of partial least squares (PLS) in strategic management research: A review of four recent studies. *Strategic Management*, 20(2), 195-204.
- Jafari Pazoki, S., & Alemi, M. (2020). Engineering students' motivation to learn technical english in ESP Courses: Investigating Iranian Teachers' and Students' Perceptions. *RELC Journal*, 51(2), 212-226.

- Kusurkar, R. A., Ten Cate, T. J., Vos, C. M. P., Westers, P., & Croiset, G. (2013). How motivation affects academic performance: a structural equation modelling analysis. *Advances in Health Sciences Education*, 18(1), 57-69.
- Liu, Y., & Hou, S. (2018). Potential reciprocal relationship between motivation and achievement: A longitudinal study. *School Psychology International*, 39(1), 38-55.
- Lynch, A. D., Lerner, R. M., & Leventhal, T. (2013). Adolescent academic achievement and school engagement: An examination of the role of school-wide peer culture. *Youth and Adolescence*, 42(1), 6-19.
- Plas, J. M., Kvale, S., & Kvale, S. A. (1996). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. Sage Publications.
- Ray, J. J., & Kiefl, W. (1984). Authoritarianism and achievement motivation in contemporary West Germany. *Social Psychology*, 122(1), 3-19.
- Rowell, L., & Hong, E. (2013). Academic motivation: Concepts, strategies, and counseling approaches. *Professional School Counseling*, 16(3), 158-171.
- Ryan, A. M. (2001). The peer group as a context for the development of young adolescent motivation and achievement. *Child Development*, 72(4), 1135-1150.
- Sanprasert, N. (2010). The application of a course management system to enhance autonomy in learning English as a foreign language. *System*, 38(1), 109-123.
- Servet, A. T. İ. K., & Çelik, O. T. (2021). Analysis of the relationships between academic motivation, engagement, burnout and academic achievement with Structural Equation Modelling. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 8(2), 118-130.
- Shivy, V. A., Worthington Jr, E. L., Wallis Jr, A. B., & Hogan Jr, C. (2003). Doctoral research training environments (RTEs): Implications for the teaching of psychology. *Teaching of Psychology*, 30(4), 297-302.
- Wang, M. T., & Eccles, J. S. (2012). Social support matters: Longitudinal effects of social support on three dimensions of school engagement from middle to high school. *Child Development*, 83(3), 877-895.